

Lars Norberg
100710

”Den nya tidens” slut – och sedan.

En analys av Västerlandets historia från år 1500

1. Inledning

Med stor sannolikhet kommer de flesta som lever nu, i början av 2000-talet, att få uppleva att den epok som började år 1500 och som Västerlandet benämnde ”Den Nya Tiden” kommer att få ett dramatiskt slut. Slutet sammanhänger med resursbrist, miljöförstöring, överbefolkning och klimatförändringar. Planeten Tellus är sjuk, den har feber, och allt tyder på att det blir värre. Och orsaken och ansvaret är människans.

Under medeltiden varnades människorna för de sju dödssynderna: Andligt högmod, Girighet, Vällust, Avund, Dryckenskap, Vrede och Andlig lättja. I dag är det ingen som varnar för dödsynderna. När den västerländska människan under Den Nya Tiden började proklamera sig som Guds like så blev varningarna för dödssynderna mindre aktuella. När människan blev som Gud, vem skulle då döma henne. Detta var andligt högmod, den första dödssynden. Den var känd även av de gamla grekerna under beteckningen Hybris. ***Den följande berättelsen skall visa vart Hybris har fört mänskligheten***

En rad indikatorer pekar på att den rådande mänskliga ordningen grundad på materiell tillväxt och tron på obegränsad tillgång på energi och naturresurser står inför ett sammanbrott. De flesta undviker att tänka sig in i vad sjukdomen betyder och ägnar sig åt ”business as usual”. Men, som det heter i ett gammalt bibelord, ”syndens lön är döden” och när mänskligheten bryter grovt mot naturen och mot livets villkor på många av livets områden, är det alls ingen överraskning om det leder till undergång. Det som går under eller förstörs är de grundläggande livsområdena som mänskligheten och hela biosystemet är beroende av för sin överlevnad: luften, haven, färskvattnet, odlingsbar jord, skogar, energitillgångar, mineraler.

Den Nya Tiden är en tidsålder då den västerländska människan alltmer definierade sig som världens herre med rätt till världsherravälde. Sjukdomen hybris grep omkring sig. Utmärkande för ”hybris” är bland annat att den sjuke saknar sjukdomsinsikt. Och i dag har sjukdomen dessutom spritt sig till stora delar av mänskligheten. De som drabbats av hybris saknar oftast insikt om livets reella villkor och överskrider tanklöst gränserna vår planets livsuppehållande förmåga, han upplever sin makt och strävar efter att utöva makt. De som drabbats av hybris utövar också gärna och okritiskt också en eller flera av de andra dödssynderna

Före år 1500 levde man i Medeltiden vars begynnelse i Europa dateras till år 700 e. Kr. Dessförinnan låg forntiden som indelades i stenålder, bronsålder, järnålder osv. Dessa begrepp speglar Västerlandets syn på sin egen historia.

I Västerlandet har man dessutom knutit värderingar till de historiska epokerna, värderingar som har bitit sig fast. Medeltiden ansågs av den nya tidens människor vara präglad av mörker och okunnighet, fylld av vidskepelse och förtryck: förtryck från feodaltherrar, förtryck från den katolska kyrkan, förtryck i en kultur fylld av våld och vidskepelse.

Den grekiska och romerska epoken ansågs däremot ur många synpunkter vara ett föredöme. Renässansen, den kulturella epok som inträffade omkring år 1500 i Europa, ville återföda de antika idealen och sätta människan i centrum. Hon skulle inte längre vara underordnad Guds allsmåktiga vilja utan som Guds medarbetare fortsätta Guds verk i skapelsen. Eller var hon kanske Gud själv?

Jag återkommer till frågan om det finns alternativ som räddar ett fortsatt liv på planeten Tellus. Men låt oss först följa den västerländska människans utveckling under Den Nya Tiden från den spektakulära starten omkring år 1500 till den världsomfattande succéen på 1900-talet och sedan fram mot crescendo och det troliga sammanbrottet under vårt 2000-tal..

2. Det är en lust att leva

”O århundrade, o vetenskaper! Det är en lust att leva, studierna blomstra, andarna vakna” så skrev Ulrich von Hutten i ett brev till en vän år 1518. Så startade det som kommit att kallas ”Den Nya Tiden”, Samma år bannlystes Luther av påven sedan han den 31 oktober 1517 hade spikat upp sina 95 teser mot påven och avlatshandeln på kyrkporten i Wittenberg.

Mer än 20 år tidigare hade Vasco da Gama funnit sjövägen till Indien. Redan 1492 nådde Columbus Västindien och startade den snabba spanska kolonisationen av Amerika. Och 1522 hade den första världsomseglingen fullbordats. Copernicus påvisade att jorden ingalunda var världens centrum. Europa, om än sönderstyckat i ett antal rivaliserande länder och furstendömen, hade startat den globala erövringen. Det var sannerligen en ny tid.

”Den Nya Tiden” var den epok då den europeiske mannen (kvinnorna syntes sällan) såg sig själv vara den globalt överlägsne - andra rasers herre - och jordens herre - fri att ta för sig av allt som naturen bjöd. Under medeltiden fanns det inga tecken på Europas överlägsenhet. Tvärtom i striderna mot de islamiska länderna under medeltiden hotades Europa med underkastelse. Men med ”Den Nya Tiden” kom något nytt. Den utmärktes av ökad andlig frihet genom renässansen, reformationen, boktryckarkonsten, med naturvetenskapens framväxt från Galilei till Newton och Einstein och de stora geografiska upptäckterna. Allt större delar av jordens folk och länder tvingades till underkastelse. Självkänslan stärktes ytterligare genom en fantastisk teknisk

utveckling som accelererade våldsamt framför allt de senaste 200 åren av ”Den Nya Tiden” från slutet av 1700-talet..

Nationalstater grundades från Den Nya Tidens början, vilka konkurrerade om makten. Samtidigt som påvekyrkans makt minskade växte det fram en ny klass av köpmän och skeppsredare, som grundlade förmögenheter genom handel med främmande länder och kunde konkurrera med den gamla jordadeln om den politiska makten. Ja, det var en ny tid, en tid då Västeuropa ökade sin makt och startade exploateringen av de andra världsdelarnas naturresurser och deras folk.

3. Framgång föder framgång

Femtio år efter Columbi ankomst till Västindien var Aztekerna besegrade och Mexiko erövrat, Inkariket i Peru var slaget i spillror och plundringen och exploateringen fortsatte. Portugiserna lade Brasilien under sig. Utrotningen av urbefolkningen i Västindien avslutades redan före 1500-talets slut och behovet av arbetskraft till de nygrundade sockerrörsodlingarna fylldes genom import av negerslavar. En kort tid hade spanjorerna monopol på slavimporten från Västafrika, men monopolet bröts snabbt och från år 1600, i över tvåhundra år, konkurrerade de västeuropeiska sjöfartsnationerna, Spanien, Portugal, England, Holland och Frankrike inom denna grymma handel.

Europa inte hade så mycket att bjuda på vid ett handelsutbyte. Några exportvaror var dock populära såsom skjutvapen och alkohol. Kunde man inte köpa så brukade man våld i stället. Detta var framgångsrikt i de flesta världsdelar. Med den starkes rätt - övertygad om sin av Gud givna överlägsenhet – kunde européerna ta för sig av allt vad jorden bjöd inklusive människorna som kunde förslavas.

I starten var portugiser och framför allt spanjorerna de mest framgångsrika. och snart hade spanjorer och portugiser underkuvat stora delar av det amerikanska fastlandet från Mexico i norr till Brasilien i söder. Portugisen Vasco da Gama fann sjövägen till Indien men portugiserna var mindre framgångsrika i Asien än spanjorerna i Amerika. De anlade dock ett antal handelsstationer i Indien, Ostindien och på Java.

Spanjorerna bedrev vad som i praktiken var rena utrotningskrig mot indianerna som också dukade under för de sjukdomar som spanjorerna bringade med sig från Europa.. Till att börja med var importen till Europa från Amerika koncentrerad till guld och silver som hänsynslöst rövades från indianerna. Men redan i slutet av 1500-talet hade man börjat med sockerrörsodlingar för export samtidigt som koloniseringen av allt större områden från Mexiko i norr till Chile i söder fortsatte på indianernas bekostnad.

4. Allt fler vill vara med

När Engelska flottan 1588 besegrade den spanska ”oövervinneliga armadan” och Nederländerna ungefär samtidigt frigjorde sig från spansk överhöghet och grundade en egen sjömaktt blev det fler som deltog i världserövringen. Under 1600-talet etablerade sig holländarna i Indonesien och Ostasien i konkurrens med portugiserna.

Engelsmännen började erövringen av Nordamerika omkring år 1620 och startade samtidigt utrotandet av indianerna i Nordamerika. Frankrike lade beslag på Kanada. Under 1700-talet pågick Rysslands erövring av Sibirien och Centralasien

Det var ingalunda bara frågan om att erövra rikedomar. Européerna kunde exportera sitt befolkningsöverskott, särskilt mindre önskvärda grupper som de engelska puritanerna. Judar, irländare och polacker som hoppades på ett bättre liv flydde till det nybildade USA. Spanjorer och portugiser som inte fick plats i hemländerna byggde rancher och haciendor i Latinamerika. Holländarna byggde två nya republiker i Sydafrika. England exporterade sina straffångar till Australien. I och med att en världsdel var upptäckt betraktades den som ”upptäckarnas” egendom. Oftast fanns det ursprungliga inbyggare, såsom indianer, aboriginer, guancher, maori, zulunegrer, och de hade att välja mellan att flytta på sig eller acceptera att bli billig arbetskraft åt dem som ”upptäckt” deras kontinenter. När urinnevånarna var ovilliga såsom indianerna utrotades de och i stället importerade man gratisarbetare – neger-slavar - milliontals.

5. Konkurrensen inspirerar

De stora maktstriderna mellan de europeiska staterna ägde dock rum på hemmaplan. Det trettioåriga kriget manifesterade suveräniteten för många konkurrerande stater samtidigt som vapentekniken utvecklades. En utveckling som kontinuerligt fortgick. De Väst-europeiska protestantiska ländernas makt, framför allt Englands och Hollands, ökade snabbt under det att de katolska med undantag för Frankrike tenderade att stagnera. Konkurrensen fortgick med ständiga krig i olika konstellationer under hela 1700-talet. Franska revolutionen skakade om tänkandet på många håll och blev en inspiration för det nybildade USA. Inom naturvetenskap och politik växte nya tankar fram med franska revolutionen som största manifestation. Demokratiska idéer prövades i flera väst-europeiska länder.

I England startade en teknisk utveckling i mitten på 1700-talet som kom att förvandla hela världen. Det började blygsamt med James Watts ångmaskin som förvandlade den kemiska energin från markens stenkolk till mekaniskt arbete av en omfattning som varit otänkbar tidigare..

Detta var det avgörande språnget. Att människan började använda sig av lagrad solenergi i form av kol. Det skulle visa sig revolutionera allt. Kolet var grunden för billig gruvbrytning, för billig järnframställning och därmed också vapenframställning i stor skala. I slutet på 1800 hade kolet och stålet revolutionerat transporter både till sjöss och på land och lagt grunden till otaliga industrier. Erövringen av de lager av solenergi som naturen samlat under årmillioner kunde av den vite mannen förvandlas till maktredskap som fullbordade hans överlägsna rätt till planetens tillgångar. Ingen tänkte på att dessa energilager var ändliga. De har sedan dess alltid betraktats som i praktiken outtömliga. Eventuella ifrågasättanden av detta sopades snabbt under mattan.

6. Europa blir världshärskare

Från att ha varit världsupptäckare och exploatörer i måttlig skala, i varje fall i Afrika och Asien, under tre århundraden etablerade européerna under 1800-talet överhöghet över största delen av planeten. Större delen av Asien behärskades av Ryssland som lagt under sig över 60% av världsdelen yta. I Indien härskade engelsmännen, i Bortre Indien engelsmän och fransmän. Holland hade lagt beslag på det som i dag heter Indonesien. Och genom ett blodigt kolonialkrig vid slutet av 1800-talet lade USA Filipinerna under sig. I Asien fanns vid 1800-talets slut endast tre större fria länder kvar: Kina, Japan och Afghanistan (där engelsmännen misslyckades tre gånger - med erövringen -1838, 1878 och 1919 och ryssarna på 1970-talet) I dag söker NATO behärska Afghanistan med liten framgång.

I Afrika var européernas överhöghet än mer överväldigande. Endast Etiopien fanns till sist kvar som oberoende nation. I övrigt härskade engelsmän, fransmän, spanjorer, portugiser, belgare och tyskar. Klimatet i Afrika förhindrade dock en stor europeisk invandring vilket ledde till att den stora inhemska befolkningen ofta behandlades som slavar, liksom de afrikaner som exporterades som slavarbetare till Amerika.

I Amerika hade de invandrade européerna i stort lyckats frigöra sig från moderländerna och bilda egna stater, men det är odiskutabelt att Västerlandets folk och kultur helt dominerade Amerika. I Australien lyckades européerna från den första kolonisationen 1776 snabbt ta över hela landet och fördriva aboriginerna till otillgängliga områden där de snabbt decimerades.

7. Tekniken ger överhöghet och makt.

Världserövringen hade inte varit möjlig utan den fossila energin och den tekniska överlägsenhet som européerna hade utvecklat. Kineserna uppfann krutet men det var med europeiska konstruktioner av kanoner, gevär kulsprutor, bomber, pansarskepp som världserövringen genomfördes. Parallellt med den

militärtekniska utvecklingen skedde en våldsamt snabb fredlig teknisk utveckling i Europa – vanligen känd som ”den industriella revolutionen”. Den började i England i mitten av 1700-talet med ångmaskinen, vilket blev inledning till en helt ny energirikare, teknikdominerad värld där kolet under 1800-talet och oljan under 1900-talet mångdubblade européernas tekniska överlägsenhet. Och tekniken utvecklades på alla områden. Kemisk forskning och industri utvecklade syntetiska produkter för livets alla områden. Den medicinska forskningen och läkemedelsindustrin framställde botemedel och vacciner mot tidigare dödliga infektioner vilket medförde minskad barnadödlighet och ökad medellivslängd.

Den industriella revolutionen accelererade och fick genomslag i Europa, Nordamerika, Australien och Japan under 1800-talets senare hälft, men den riktigt snabba utvecklingen skedde på 1900-talet då den västerländska tekniken blev den globala normen. Den snabba exploateringen av de lagrade solenergireserverna accelererade i och med att man fann att jordens reserver av fossil olja kunde användas för allt fler ändamål. I början mest för transporter: bilar, motorfartyg, men snart också till kemiska produkter som konstgödning, bekämpningsmedel, plaster, färger etc.

Det var vetenskap, teknik och fossil energi och givetvis avancerade vapen som gav överlägsenheten och tillät Europa att exploatera resten av världen. Resten av världen dög till råvaruleverantör och i någon mån till kunder för europeiska varor. Maktöverlägsenheten tillät européerna att med ekonomiska maktmedel och handelsregler bevara överlägsenheten även när de underkuvade folken efter andra världskriget fick sin politiska frihet.

8. 1900-talet, globaliseringen

Den industriella revolutionen och alla dess ekonomiska, sociala och politiska konsekvenser under 1800-talet fortsatte i accelererad takt under 1900-talet.

Samtidigt fortsatte det gamla våldsmönstret i Europa. Under århundradets första hälft försökte de europeiska staterna att förgöra varandra genom två storkrig, som man dessutom lyckades sprida över planeten så att de fick rangen av världskrig med oerhörda lidanden som följd. Kriget påskyndade den tekniska revolutionen på många sätt genom utvecklingen av flygteknik, radio och telefon, radar etc. samtidigt som den bromsade de civila teknikområdena. Den mest ödesdigra krigsinnovationen var givetvis atombomben. Ett vapen av dittills oanad sprängkraft som dessutom inte bara förbrände människor direkt men också genom sin långtidsverkan dödade genom strålsjuka och cancer. De första två atombomberna över Nagasaki och Hiroshima 1945 dödade direkt över 100 000 människor. Hur många som senare dog av strålningsskador är fortfarande en hemlighet. Då bomberna släpptes var redan de 66 största städerna i Japan nedbrända men USA behövde demonstrera sin makt genom atombomben.

Från fredsåret 1945 formligen exploderade också den civila teknikutvecklingen inom industri, jordbruk, kommunikationer och samhällsbyggande. Den västerländska tekniken med sjukvård, vaccination och industriellt jordbruk baserat på fossil energi med konstgödning, bekämpningsmedel och traktorer förhindrade den självreglering av befolkningsutvecklingen som livsmedelstillgångar och sjukdomar tidigare haft på befolkningstalen. Befolkningsökningen blev explosiv, från 1950 till 1990 ökade världsbefolkningen från 2550 miljoner till 5300 miljoner, dvs. mer än fördubblades på 40 år. Städer som haft några få miljoner invånare växte till 10, 15, 20 miljoner, framför allt i utvecklingsländerna. Politiskt blev de flesta av de gamla kolonierna självständiga stater men de erövrades ännu en gång av Västerlandet genom att anamma Västerlandets teknik, affärsmetoder och utbildning. Världsbefolkningen fortsatte öka och är i dag – 2010 – 6900 miljoner.

Man kunde tro att två världskrig skulle ha avskräckt Västerlandet från vidare planering av storkrig och Europas gamla stormakter insåg också att deras stormaktsstatus var otillräcklig i den globaliserade världen och bildade den Europeiska gemenskapen, som skulle omöjliggöra europeiska inbördeskrig och möjliggöra för Europa att återerövra den stormaktstatus som de enskilda kolonialländerna förlorat.

Samtidigt var världspolitikerna snabba att börja planeringen för nya krig. Motsättningen mellan det kapitalistiska Västerlandet och den kommunistiska Sovjetunionen ledde till de fientligheter som kallades ”det kalla kriget”. Redan 1951 bildades militäralliansen NATO med USA och Canada som amerikanska medlemmar och 10 Västeuropeiska stater. Givetvis var Sovjetunionen snabbt i stånd att bygga atombomber. USA:s svar var - redan på 1950-talet - en plan att förinta 100 sovjetiska städer med bomber av en sprängkraft som svarade mot 800 Hiroshimabomber.

Världens folk fördömde med rätta Tysklands *förintelse* av 9 miljoner judar och romer, men det tog tid innan man insåg att Nato och Sovjetunionen planerade för hela mänsklighetens snabba *förintelse* genom ett storskaligt kärnvapenkrig. Det finns fortfarande tillräckligt många atombomber tillgängliga i USA och Ryssland för att förinta hela mänskligheten Även i de mindre kärnvapenstaterna England, Frankrike, Indien, Pakistan, Kina och Israel finns nog med bomber för en global katastrof.

Efter kommunismens fall år 1990 i Sovjetunionen blev det liberala västerländska samhällssystemet med nyliberal kapitalism en global förebild för de flesta stater. Under senare delen av århundradet betecknades utvecklingen i världen som ”globaliseringen”. Det betydde att produktions och konsumtionsmönster – den nyliberala marknadsekonomi – överskred alla politiska gränser. Produktion, konsumtion, varuhandel, transporter internationaliserades och stora transnationella och multinationella företag stod för en allt större del av

världshandeln. De största av dessa företag hade en ekonomi som vida översteg ekonomin i den större delen av världens 192 fria stater. Världsekonomin övergick allt mer till ett globalt system baserat på krediter. Detta system där alla är beroende av alla har blivit oerhört störningskänsligt. När några nationer inte kan betala sina skulder startar en global betalningskris som kastar miljoner ja miljarder människor ut i arbetslöshet. Samtidigt ökade snabbheten i förbrukning och förstörelsen av jordens energi och naturresurser den reella överlevnadskrisen..

Den fossila energin har varit så lättillgänglig att den kom att dominera energianvändningen och uppgå till 80% den globala energitillförseln. De gamla flödande energikällorna solvärme, ved, vatten- och vindkraft blev ofta utkonkurrerade och ansågs gammalmodiga.

9. Röster i öknen

Denna våldsamma exponentiella tillväxt där världsbefolkningen fördubblas på 40 år och där världens kolreserver kan vara slut på hundra år och där oljeutvinningen beräknas sjunka från början av 2000-talet noterades givetvis av vetenskapsmän som hade tillräckliga kunskaper om fakta. Redan på 1960-talet började enstaka röster ifrågasätta den teknik- och tillväxtfilosofi som dominerade. 1962 utkom Rachel Carsons ”Tyst vår”

På 1970-talet var det åtskilliga vetenskapsmän som konstaterade att obegränsad exponentiell tillväxt av befolkning, resursanvändning och energiförbrukning på en begränsad planet är en omöjlighet och kommer att leda till katastrofala kriser om man låter tillväxten fortsätta okontrollerat. En av de viktigaste var den svenske vetenskapsmannen Georg Borgström, som dock fick lämna landet när hans ifrågasättande av den västerländska kulturen och livsstilen blev för svåra för etablissemanget att tolerera.

Miljöfrågorna hade fått plats i den offentliga debatten. 1972 hölls i Stockholm FN:s första stora miljökonferens. Som förberedelse utarbetades ett diskussionsunderlag ”Only one Earth” med hjälp av 152 experter från hela världen. Mycket tydligt visades att den våldsamma tekniska utvecklingen skulle leda till stora problem för hela jorden . En sammanslutning av ledande affärsmän – ”Romklubben” gav i uppdrag till ett antal forskare vid MIT (Massachusetts Institute of Technology) att med hjälp av den allt mer avancerade datortekniken beräkna konsekvenserna av den teknisk-ekonomiska och befolkningsmässiga världsutvecklingen om de då gällande trenderna fick fortsätta att styra utvecklingen. Resultatet presenterades i en rapport: ”Limits to Growth” 1972, som blev föremål för stor uppmärksamhet och debatt. Den ökande koldioxidhalten i atmosfären påpekades som ett problem och i FN-rapporten påpekades att om jordens temperatur skulle stiga med 2 grader skulle polarisarna smälta med oöverskådliga följder.

Framtidsdebatten på 1970-talet ebbade ut till förmån för nyliberalismen och marknadsekonomin med den ”ekonomiska tillväxten” som allt överskuggande mål. 1970-talets varnande röster blev enstaka röster i öknen som ingen lyssnade till. Tvärtom, på 1980-talet växte övertygelsen att genom teknikutveckling, marknadsekonomi och tillväxt skulle alla problem lösas inklusive miljöproblem, överbefolkning och världssvält. Varnande röster som visade att människan överutnyttjar jordens alla tillgångar slutade man att lyssna till.

10. Jorden har feber

Dock - naturen låter inte lura sig. Från 1800-talet till 2010 har den globala medeltemperaturen stigit med 0.9 grader C. Och just nu, under perioden 1980-2000, var temperaturökningen extra snabb: över 0.4 grader C. Temperaturökningen under de senaste 100 åren är visserligen inte jämn, vilket antyder att det finns andra fenomen än luftens halt av klimatgaser, exempelvis förändringar i solaktiviteten, som också påverkar jordens temperatur. Det omkullkastar dock inte vetenskapliga fakta om växthuseffekten. Växthusgaserna har ett avgörande inflytande på jordens temperatur och vi har nu nått en kritisk situation där smältande permafrost ökar halten växthusgaser i atmosfären samtidigt som havens förmåga att absorbera CO₂ minskar och polarisarna smälter vilket minskar polernas albedoeffekt (spegeleffekten) så att mindre värme reflekteras bort från jorden.

11 Människligheten har också feber.

.Men det finns andra febertecken. Människorna tycks också ha fått feber. Det gäller i varje fall den rika delen av mänskligheten. Trots att de flesta har fått det materiellt bättre ökar hetsen i samhället. Resorna skall gå allt snabbare man skall ständigt vara tillgänglig – uppkopplad per mobil och dator. Allt fler TV kanaler sänder allt fler program under dygnets alla timmar. Det gäller att följa gällande modetrender. Sporten, tävlingskulturen, nöjesindustrin med populärmusiken fyller människornas fritid. Ingen tid finns för eftertanke och samhällsengagemang.

Allt blir kortsiktigt. Där ekonomin dominerats av årsrapporter gäller i dag kvartalsrapporter. Långsiktiga beslut är beslut som gäller den närmaste två, tre åren. Kroppsliga defekter och sjukdomar skall lösas med operation eller läkemedel. Kroppens egen läkeförmåga är för långsam.

Samtidigt ökar verklighetsflykten. Massmedia rapporterar men analyserar inte. När överväldigande majoriteten av världens klimatforskare är överens om klimathotet letar massmedia rätt på några udda vetenskapsmän som pekar på att det kan finnas andra faktorer som påverkar klimatet. Den breda majoriteten – i varje fall i de rika länderna - blir lugnad och litar till ”business as usual”. Utvecklingen beskrivs genom åtgärder för ökad tillväxt. ”Man blandar inte blod

i underhållningen, man skrämmer inte ängslig patient” (Anders Fugelstad). Jordens fattiga har inte kunskap eller ork att engagera sig för annat än mat för dagen.. En lågkonjunktur skall inte betyda något trendbrott, trots att ett trendbrott är vad som behövs, inte i morgon utan just nu.

Mänskligheten har drivit sitt hem, jorden, till gränsen. Jordbruksmarken kommer inte att räcka när befolkningen ökar och de energiintensiva odlingsmetoderna måste överges när den fossildrivna gröna revolutionen och jordförstörelsen har nått vägs ände. Dessutom förminskar både klimatförändringar och exploatering av jordbruksmark för andra ändamål, liksom en tilltagande brist på färskvatten möjligheterna att försörja den ökande världsbefolkningen som i dag är c:a 6900 miljoner. Just nu har antalet svältande människor i världen ökat till 1000 miljoner – var sjunde människa - medan man beräknar att ytterligare 2000 miljoner är mer eller mindre undernärda. Tekniksamhället kan inte växa vidare när vi av klimatskäl inte kan använda den lagrade solenergin – de fossila bränslena.. Därför måste avvecklingen av det fossilenergidrivna tekniksamhället starta nu.

12. Den nya tidens slut

Den hetsiga världsutvecklingen går mot ett crescendo. Och den nyliberala kapitalismen har blivit världsnorm i både rika och fattiga länder. Mänskligheten under Västerlandets ledning exploaterar, förbrukar och förstör jorden med dess tillgångar. Om alla skulle leva som vi i västerlandet skulle det årligen behövas resurserna från fyra jordklot. *Det kallas ekonomisk tillväxt men leder till att jorden med mänskligheten och alla våra medvarelser blir allt fattigare:*

- ***Människorna.*** *Befolkningskrisen* innebär att i dag världens befolkning utgör cirka 6900 miljoner människor vilket är en fördubbling på knappt 50 år och ökningen fortsätter. Huvudorsaken är den plötsliga stora tillgången på energi som präglade den ”fossila eran” som började på 1800-talet. Denna överbefolkning skapar ett stort tryck på planetens knappa reserver. Det biologiska livet utarmas för varje dag. Det bör dock noteras att det är den rika femtedelen av mänskligheten som förbrukar 85% av jordens resurser.
- ***Den fossila energin,*** främst oljan som möjliggjort de senaste två århundradenas våldsamma utveckling och ökade exploatering av jordens tillgångar, har nått sin gräns. Oljeproduktionen kommer att minska med följd att mobiliteten i världen måste minska och att industrijordbruket krisar med svältkatastrofer som följd. Oljeenergin blir alltmer knapp och svåråtkomlig och trots all teknisk utveckling krävs det i dag fem gånger mer energi för att utvinna 1 kWh oljeenergi ur jorden än vad som krävdes omkring år 1930. Utan fossilenergi kommer dagens energianvändning i världen minska med 80 %. En tröst må vara att den lägre

energianvändningen kommer att minska takten i förstörelsen av naturen, men förmodligen för sent.

- **Luften** har förgiftats på många sätt. Det som i dag framför allt uppmärksammas är växthuseffekten genom CO₂ utsläpp, utsläpp av metan, lustgas etc. Utsläppen ökar luftens medeltemperatur och vid en viss temperaturökning kan utsläppen och temperaturhöjningen bli självförstärkande. Man skall inte heller glömma utsläppen av svaveloxider som försurar mark och vatten, ozonnedbrytande gaser som ökar uv-strålningen, sot och partikelutsläpp som hotar hälsan, etc.
- **Haven** försuras av CO₂-utsläppen vilket påverkar korallreven och algernas reproduktion. Rovfisket har lett till artutrotning och minskar havens förmåga att ge näring till människorna. Den största faran ligger kanske i nedsmältningen av ismassorna på Grönland och Antarktis genom växthuseffekten: Havsytan stiger på grund av temperaturhöjningen och ismassornas avsmältning och alla lågt liggande befolkningscentra och jordbruksområden kommer att drabbas av översvämning.
- **Världens färskvattentillgångar** är av avgörande betydelse för det jordbruk som skall föda en mänsklighet som redan delvis svälter. Fossilt vatten pumpas upp och sinar. Växthuseffekten har redan lett till snabb smältning av de glaciärer, som ger rättidig bevattning till jordarna i Indien, Kina, Egypten, Peru, etc. Växthuseffekten leder också till ökenutbredning och torka i områden som tidigare var fruktsamma.
- **Världens jordbruksmarkens** odlingsbarhet minskar genom vattenbrist. Förstöring av odlingsbar jord sker genom asfaltering för anläggandet av vägar, genom urbanisering, genom försaltning och förgiftning. Den högentensiva jordbrukstekniken, med oljebaserade kvävegödselmedel, oljebaserade bekämpningsmedel, oljebaserade bruksmetoder och nu även med GMO-modifierade grödor, har nått vägs ända, eftersom den fossila energin sinar och dessutom redan dessförinnan blivit oanvändbar om vi vill rädda oss från en klimatkatastrof. Industrijordbruket har utarmat jordarna på humus vilket leder till svårigheter när man vill övergå till biologiskt långsiktigt kretslopps jordbruk. Det tar tid att återställa de utarmade jordarna med hjälp av biologiskt material.
- **Världens skogar**, särskilt regnskogarna hotas av utrotning genom mänsklig exploatering och av växthuseffektens temperatur- och klimatändringar. Resultatet blir förstärkning av växthuseffekten genom stora CO₂-utsläpp.
- **Världens mineraltillgångar** har redan exploaterats så långt att halterna i metallmalmerna blir allt fattigare och det krävs allt mer energi för att utvinna metallen.

Den världsekonomiska kris som just nu upptar hela industrisamhällets uppmärksamhet tror man skall kunna lösas genom att återgå till den högeffektiva exploateringen av en redan svårt sargad planet. Uttryck som: ”vi måste få fart på tillväxten”, ”vi måste få människorna att investera och konsumera”, ”bankerna måste se till att människorna kan få krediter” visar att man inte förstår världens situation.

Om inte ett kärnvapenkrig leder till den *snabba förintelsen* så kommer överexploateringen av jordens alla naturresurser plus växthuseffekten med dess följdverkningar: stigande medeltemperaturer från dagens 0,8 grader till 2 och 3, 4, 5 och 6 grader leda till den *gradvisa, men säkra, totala förintelsen*. *Allt pekar på att* mänskligheten vägrar att besinna sig *nu*, ändra sin livsstil *nu* och inrätta sig efter det livsuppehållande systemets villkor *nu*. Det är inte frågan om en avlägsen framtid utan det gäller vår tid de närmaste årtiondena – ja den har redan börjat vår tid, våra barns och barnbarns tid – 2000-talet – som skulle kunna bli *överlevnadens och besinningens århundrade*.

I stället pekar det mesta på att mänskligheten och främst de tekniskt utvecklade samhällena vägrar att inse att vi är på väg mot den totala katastrofen som förintar större delen av mänskligheten. Det gäller massvält som dödar miljarder, det gäller döda hav och förtorkade floder, skogar och odlingsmarker.

Ingenting varar för evigt och ju högre tempo desto häftigare blir tempobyttet. Vi är på väg mot ett stup. Det livsuppehållande systemets villkor är att mänskligheten liksom allt annat biologiskt liv på planeten på ett hållbart sätt utnyttjar den energi som solen kontinuerligt skänker jorden, och de andra resurser som jorden bjuder på skall brukas med återhållsamhet, inriktat på återanvändning. Vi måste glömma den fossila energin. Den måste få vila i jorden liksom uranenergin. Resurserna skall dessutom delas rättvist människor emellan och med alla våra medvarelser, växterna och djuren.. Vi har kanske åtta år på oss att byta tempo enligt Marc Lynas i boken ”*Sex grader*”.

Det är intressant att studera ”Rom-klubbens rapport” från början av 1970-talet: ”Tillväxtens gränser”. Där saknas visserligen exakta tidsprognoser, men oberoende av varierande antaganden om val av utvecklingsstrategier så pekar alla utvecklingssimuleringarna på drastiska skred – befolkningsminskning - i mitten på 2000-talet genom resursbrist, förgiftning, svält..

På samma sätt gjorde King Hubbert träffsäkra prognoser för uttömningen av jordens oljetillgångar redan på 1960-talet. ”Hubberts peak” – när oljeutvinningen skulle vända från ökande till minskande - skulle inträffa omkring år 2000. Nu är vi där. Sedan 1980 har världen årligen förbrukat mer olja än som upptäckts samma år. Nu går det inte att pumpa upp tillräckligt ur befintliga källor som töms en efter en och de nya är alltför få. alltför små och alltför farliga. Oljeindustrin liksom med den associerade industrier har ständigt försökt att dölja och förneka detta, men inget tyder på att inte King Hubberts

prognos stämmer. Det gjorde de 1970 när det gällde USA:s oljetillgångar och 1980 när det gällde USA:s naturgastillgångar. Men oberoende av detta är det oacceptabelt med hänsyn till klimatet att ens bränna den fossila energi som vi kan få fram.

13. Och sedan: Överlevnadens och besinningens århundrade

I dag kommer drygt 80 % av världens årliga energianvändning från fossila källor. Skall mänskligheten kunna räddas från de många katastroferna måste användningen av fossil energi minskas med 80 % inom några år, säg senast 2020 för att på sikt helt upphöra. Dessa energimängder kan knappast ersättas av den flödande solenergin, särskilt inte när det samtidigt uppträder brist på metaller och andra råvaror, i stället krävs drastiska livsstilsförändringar. Det kommer att krävas en helt ny kultur, en kultur där närhet, småskalighet, energieffektivitet blir normen – ett lågenergisamhälle präglad av varsamhet och solidaritet.

Vi vet redan att dagens temperaturhöjning på 0.9 grader har lett till ett mera nyckfullt klimat med flera orkaner, våldsamma regn, översvämningar, på vissa håll olidlig värme, torrperioder, skogsbränder och ökenutbredning.. Mänskligheten har redan hunnit långt i förstöringen av sina livsbetingelser. För att återställa världens livsmiljö behöver vi inte bara stoppa koldioxidutsläppen från fossila bränslen och annan förstörelse av planeten vi måste också genom hållbar teknik återställa atmosfärens CO₂- halt till 350 ppm. Och alla brotten mot livssystemen: luften vattnen, jorden, skogen måste bringas att upphöra genom lagstiftning och om nödvändigt bestraffning.

Hela den snabba mobiliteten i världen, som baseras på förbränningsmotorer, bilar, flygplan, fartyg kommer i stort sett att upphöra. Dagens livsmedelssystem, som kräver 10 till 100 gånger mer energi för sin framställning av maten än den energi som hamnar på våra matbord, måste drastiskt reformeras för att bli fossilfritt, koldioxidfritt, giftfritt och resurssnålt.

Vårt enda hopp är att den "Nya tidens" livsstil och tekniktro ersätts med nya insikter. Solenergi, ren luft, jordbruksmark och rent vatten blir mänsklighetens största tillgångar. Att de människor som förbrukar mest – huvudsakligen i Västvärlden - måste förändra sin livsstil mest är en självklarhet. Att åtgärder för en minskning av världsbefolkningen måste sättas in är också nödvändigt. Förhoppningsvis skall det ske med humanistiskt acceptabla metoder.

Det andra alternativet är den totala katastrofen - förintelsen. Dvs. mänskligheten fortsätter med "business as usual" tills klimatkrisen och energibristen blir självförstärkande: Översvämningar, massdöd, folkvandringar, krig och biologisk förändring av hela vårt livssystem utplånar större delen av, eller kanske hela, mänskligheten.

Låt oss anta: År 2030 är ”Den Nya Tiden” slut efter 530 år. Skall det då finnas någon som kan skriva den historiska epokens slutkapitel. Låt oss hoppas det. Det beror på om mänskligheten nu, i början av 2000-talet, kan förstå sin situation och göra de nödvändiga snabba förändringarna i sin livsstil och resursförbrukning. Av de fem stora rovdjuren i Sverige är människan det farligaste, som därför snabbt måste ändra sitt beteende.

Vad skall vi kalla den tid som följer efter ”Den nya tiden”? Kanske ”*Besinningens tidevarv*” - om det över huvud taget blir någon ny epok för människan.

14. Vad kan jag göra?

Men hur skall jag - ensam liten människa - leva och handla inför dessa kusliga framtidsutsikter? Ja antingen använda det gamla receptet: ”låtom oss äta och dricka. för i morgon skola vi dö”, eller också erkänna mina inre behov att leva ett meningsfullt liv . Ett meningsfullt liv är att leva så som om världen kunde räddas på kort och lång sikt.

Det är ett liv i solidaritet där jag försöker leva i solidaritet med djur och natur och hela det ekologiska systemet, i solidaritet med kommande generationer och i solidaritet med världens alla folk - både de närmaste och de långt borta

Min uppgift i livet blir då att leva på så sätt att solidariteten förverkligas i min vardag så långt jag förmår och samtidigt att jag söker påverka människorna, alla jag kan nå, i samma riktning

Även om möjligheterna att rädda världen kan tyckas små så tror jag att detta är bästa sättet att leva med bibehållen självaktning.

Lars Norberg